

พลวัตทางสังคมกับปัญหาความมั่นคง ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ศรีสมภพ จิตรภรณ์ศรี, พะเยาว์ ละกะเต็บ,
ราชิตะ ระเด่นอาหมัด และอาคม โสวนา¹

เมื่อเอ่ยถึงจังหวัดชายแดนภาคใต้ในความรู้
ของคนส่วนใหญ่ มักยังยึดติดอยู่กับภาพเหตุการณ์
ความไม่สงบเรียบร้อยและสถานการณ์ที่ยังไม่น่าไว้วางใจ
อันเนื่องมาจากการก่อการร้ายของคนในท้องถิ่นบางกลุ่ม
ที่มีการรวมตัวกันขึ้นเพื่อต่อต้านอำนาจรัฐ² ดังปรากฏ
ให้เห็นจากการโหมประโคมข่าวอย่างอีกทีก็กรีกโครม
อยู่เนืองๆ ของสื่อมวลชนหลายแขนง จนในบางครั้งก็
ดูเหมือนว่าสื่อมวลชนเองกลับยิ่งช่วยตอกย้ำปัญหา
ความขัดแย้งให้ทวีความเข้มข้นมากขึ้น แม้ในส่วนของ
ภาคราชการจะได้พยายามแสดงผลการปฏิบัติงานออก
มาในเชิงบวกเพื่อยืนยันให้เห็นถึงความเอาใจจริงเอาใจต่อ
การปรับเปลี่ยนนโยบายหลายด้านอันมุ่งนำไปสู่
สัมฤทธิ์ผลของการแก้ไขปัญหาในพื้นที่อนุภูมิภาค

แถบนี้แล้วก็ตาม³

ไม่ว่าความจริงจะเป็นเช่นไร ปรากฏการณ์ใน
สังคมชายแดนภาคใต้ที่ยังคุกรุ่นและปะทุขึ้นมาเป็น
ระยะๆ อย่างต่อเนื่องและคาราคาซังอยู่จนกระทั่งถึง
ปัจจุบัน ได้บ่งชี้ว่า ความซับซ้อนและความหลากหลาย
ของเงื่อนไขปัญหานั้นจะได้นำมาพิจารณาทบทวนกัน
ใหม่อย่างละเอียดรอบคอบและถ่วงถี่ โดยเฉพาะ
ประเด็นเกี่ยวกับลักษณะพิเศษของอนุภูมิภาคแห่งนี้
ซึ่งเป็นปัญหาใจกลางหรือเป็นมิติพื้นฐานของปัญหาที่
อาจเชื่อมโยงไปสู่การกำหนดวิถีทัศน์ของรัฐบาลในการ
วางแผนนโยบายเพื่อความมั่นคงแห่งชาติต่อไปใน
อนาคต

¹ อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

² สถิติการก่อเหตุที่อาจจะนิยามว่าเป็น “การก่อการร้าย” เช่นการวางระเบิด ขวางระเบิด วางเพลิง และการลอบยิง ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลา และสตูล) ตามรายงานของทางราชการในระหว่างเดือนตุลาคม-กุมภาพันธ์ 2542 รวมประมาณ 341 ครั้ง จังหวัดที่มีเหตุการณ์มากที่สุดคือ นราธิวาส ดูใน ศูนย์วิจัยมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, รายงานการสำรวจประจำปี โครงการศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมจิตวิทยา เศรษฐกิจและความมั่นคงของจังหวัดชายแดนภาคใต้, รายงานการศึกษาเสนอต่อศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 30 กันยายน 2542, น. 102-103

³ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติระบุว่า “ปัจจุบันสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้... ได้รับการแก้ไขและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง... ประสบความสำเร็จในระดับที่ทุกฝ่ายพึงพอใจ ...” ดูใน สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ.2542-2546), 2543, น. 11

มิติพื้นฐานทางวัฒนธรรม: ความเหมือนที่แตกต่าง

กล่าวได้ว่าความผันแปรของสถานการณ์รอบด้านในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้อันได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลา และสตูล มักอาศัยการพิจารณาจากปัจจัยร่วมของปัญหาซึ่งใช้เป็นคำอธิบายสาเหตุว่าเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ภูมิหลัง ทางด้านการนับถือศาสนาและภาษามลายูที่ใช้ในท้องถิ่น แม้เมื่อมีปัญห่อื่นๆเกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปัญหาความยากจนจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ ปัญหาการแพร่ระบาดของอย่างรวดเร็วของยาเสพติด ปัญหาการก่ออาชญากรรมคดีอุกฉกรรจ์ รวมทั้งปัญหาปลีกย่อยต่างๆ ก็มักมีการนำไปผูกโยงโดยปริยายกับลักษณะพิเศษทางวัฒนธรรมของอนุภูมิภาคแห่งนี้

น่าสนใจว่า การอธิบายปัญหาใจกลางหรือมิติพื้นฐานของปัญหาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ใช้เหตุผลหลักในเรื่องอัตลักษณ์ทางด้านเชื้อชาติ (ethnic identity) ซึ่งเป็นคุณลักษณะพิเศษของกลุ่มสังคมที่สามารถนำมาจัดจำแนกประชากรของชาติหนึ่งๆ ออกจากกันได้ ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่เราจะสังเกตเห็นความหลากหลายของกลุ่มทางเชื้อชาติซึ่งทับซ้อนกันอยู่กับกลุ่มประชากรทางภาษา (linguistic populations) และจริงอยู่ที่ว่าภาษาอาจจะไม่ใช่เครื่องบ่งชี้ถึงอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมได้ทั้งหมด แต่เราก็คงไม่ปฏิเสธว่าภาษาเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดความรู้สึกนึกคิด ทศนคติแบบแผนวิถีชีวิต ความเชื่อและจารีตประเพณีของคน

ในแต่ละท้องถิ่นให้หลอมรวมเข้าด้วยกันจนกลายเป็นวัฒนธรรมเฉพาะ และในทางกลับกันเราก็อาจใช้ภาษาเป็นเกณฑ์จำแนกวัฒนธรรมทางการเมืองในเรื่องความเป็นกลุ่มสังคมเดียวกันให้แตกต่างกันได้อีกด้วย⁴

อย่างไรก็ตามเมื่อไม่นานมานี้ความเข้าใจของคนส่วนใหญ่เกี่ยวกับมิติพื้นฐานทางวัฒนธรรมของอนุภูมิภาคชายแดนใต้เริ่มถูกสั่นคลอนด้วยข้อถกเถียงของกลุ่มนักวิชาการที่ได้ศึกษาปัญหาในเขตพื้นที่แถบนี้อย่างลึกซึ้งและได้ระบุว่า แท้จริงแล้วความรู้สึกร่วมในเรื่องอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติมลายูของกลุ่มชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้กลับมีความชัดเจนและเข้มข้นน้อยกว่าจิตสำนึกในความเป็นชนชาติไทย อีกทั้งการยอมรับความเป็นพวกเดียวกันของชาวมลายูเชื่อมต่อกับกลุ่มชนชายแดนภาคใต้ของไทยก็ไม่ได้สนิทแนบแน่นมากนัก จนในบางครั้งก็ยังมีนัยแฝงการดูถูกเหยียดหยามอยู่ด้วย ดังปรากฏคำเรียกคนในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ซึ่งอพยพย้ายถิ่นฐานเข้าไปทำงานทำในประเทศมาเลเซียว่าเป็น “ควายสยาม”

นอกจากนี้หากอาศัยเกณฑ์พิจารณาจากปัจจัยทางด้านศาสนาซึ่งใช้จำแนกความแตกต่างระหว่างชาวมุสลิมในภาคใต้กับชาวไทยพุทธก็ยังไม่อาจหาข้อสรุปที่ชัดเจนได้ว่ามีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้เพราะเป็นปัจจัยที่มีความละเอียดซับซ้อน และต้องอาศัยการพิจารณาอย่างรอบคอบอยู่ไม่น้อย ส่วนปัจจัยทางด้านภาษาของกลุ่มคนมุสลิมภาคใต้ด้วยตนเองก็พบว่ายังมีความแตกต่างกันระหว่างคนไทยเชื้อสายมาเลย์มุสลิมที่พูดภาษามลายู กับคนไทยเชื้อสายมาเลย์มุสลิมที่

⁴ ดูรายละเอียดข้อถกเถียงประเด็นเหล่านี้ใน Chavivun Prachuabmoh. 1989. “The role of women in maintaining ethnic identity and boundaries: a case of Thai Muslims (the Malay-speaking group) in southern Thailand”. In Forbes, A. D. (Ed.), **The Muslims of Thailand**. Gaya, India: Center for South East Asian Studies, II, pp. 270-312. และเป็น Uthai Dulyakasem. 1984. “Muslim-Malay separatism in southern Thailand: Factors underlying the political revolt”. In Lim Joo-Jock and Vani, S. (Ed.), **Armed Separatism in Southeast Asia**. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, pp. 217-33 และ Robert B. Albritton et al. “Electoral participation by southern Thai Buddhists and Muslims”. **South East Asia Research**, 4(2), pp. 127-156.

พูดภาษาไทย แม้จะไม่นับรวมถึงคนมุสลิมในภาคใต้ ในอีกเก้าจังหวัด ซึ่งไม่สามารถพูดและเข้าใจภาษามลายู แต่คนมุสลิมส่วนใหญ่ในจังหวัดสงขลาก็มิได้พูดภาษามลายูเป็นหลัก รวมทั้งคนมุสลิมในสตูลเกือบทั้งหมด เว้นแต่ในพื้นที่ชายแดนบางจุดก็มิได้พูดภาษามลายูด้วยเช่นกัน ความแตกต่างเหล่านี้จึงอาจชี้ให้เห็นว่า ในกลุ่มชาวมุสลิมด้วยกันเองก็ยังมีกลุ่มย่อยทางวัฒนธรรมผสมปนเปกันอยู่

แม้ยังไม่มีข้อยุติที่เด็ดขาดเกี่ยวกับประเด็นถกเถียงดังกล่าวแต่ก็มีแนวทางที่ควรจะนำมาพิจารณาอยู่บ้างว่าปัจจัยสำคัญของความแตกต่างน่าจะเกิดจากผลการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมให้ทันสมัยโดยผ่านสื่อทางด้านระบบการศึกษา การเปลี่ยนแปลงฐานะทางเศรษฐกิจไปสู่ความเป็นทุนนิยม รวมทั้งอิทธิพลของสื่อสารมวลชนสมัยใหม่ที่ได้เข้ามา มีบทบาทสำคัญในท้องถิ่นภูมิภาคแห่งนี้มากขึ้น ดังนั้นจึงมีคำถามต่อไปว่า ในสถานการณ์ที่สังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีพลวัตการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ประเด็นเรื่องเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ยังสามารถนำมาใช้อธิบายได้หรือไม่ และอย่างไร? รวมทั้งตัวแปรเกี่ยวกับ “เอกลักษณ์เฉพาะของศาสนาและวัฒนธรรม” จะเป็นปรากฏการณ์เดียวกันกับปัญหาเอกลักษณ์เชื้อชาติหรือไม่? ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมกับปัจจัยทางด้านศาสนาเป็นสิ่งเดียวกันหรือเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันได้ในการอธิบายปัญหาของอนุภูมิภาคแห่งนี้?

วาทกรรมทางนโยบายของรัฐในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในหลายทศวรรษที่ผ่านมาโจทย์การวิเคราะห์สาเหตุการเกิดปัญหาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของรัฐบาลมักตั้งอยู่บนข้อสมมุติฐานที่ว่า ลักษณะพิเศษทางสังคมและวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดน

ภาคใต้ มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความรู้สึกนึกคิดและความเชื่อในชีวิตประจำวันของประชาชนในท้องถิ่น ลักษณะพิเศษเช่นที่ว่านี้กล่าวรวมไปถึงเป็นเรื่องของ “เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดพื้นฐานทางสังคมและภาวะทางจิตวิทยาที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ รวมทั้งยังเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหา “ความไม่เข้าใจ ความหวาดระแวง ความรู้สึกต่ออำนาจรัฐในทางลบที่สะสมมานาน”

เห็นได้ว่าวาทกรรมทางนโยบายดังกล่าว เป็นเพียงการสรุปภาพรวมสาเหตุของปัญหาอย่างกว้างๆ และรัฐบาลก็ได้ยึดถือมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา อยู่เสมอในตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา เจ้าหน้าที่ของรัฐเองก็มักตัดสินปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าเป็นปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ยุทธศาสตร์ชาติที่สำคัญมาก วาทกรรมเหล่านี้นับเป็นเงื่อนไขหลักที่ทำให้รัฐบาลต้องกำหนดนโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้นเป็นการเฉพาะ และใช้ต่อเนื่องกันมาถึง 4 ฉบับในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางนโยบายที่น่าสนใจก็คือปีพ.ศ. 2521 รัฐบาลได้เริ่มปรับเปลี่ยนแนวทางในการกำหนดนโยบายที่จะใช้ในการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้จากในอดีตที่มุ่งแก้ปัญหาเฉพาะเรื่องมาเป็นการมุ่งให้ “ครอบคลุมการแก้ปัญหาทุกเรื่องให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและให้นโยบายแต่ละด้านสนับสนุนซึ่งกันและกัน”

เมื่อพิจารณาการกำหนดนโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ฉบับที่ 4 ในปัจจุบัน (พ.ศ.2542-2546) กล่าวได้ว่ารัฐบาลได้หันมาสู่วิสัยทัศน์ที่มุ่งเน้นให้ทุกคนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสงบสุข ทั้งนี้โดยมีพื้นฐานความคิดในเรื่อง “เอกลักษณ์เฉพาะของศาสนาและวัฒนธรรม” เพื่อมุ่งให้ชาวมุสลิมซึ่งเป็นคน

ส่วนใหญ่ในพื้นที่ “อยู่อย่างมุสลิมในสังคมไทย”⁵

น่าสังเกตว่า พัฒนาการแนวคิดและวาทกรรมในทางนโยบายของรัฐได้ก้าวมาสู่จุดที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งรัฐได้ยอมรับลักษณะพิเศษของประชากรในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีจุดร่วมทางเชื้อชาติ ภาษา และศาสนาแตกต่างจากประชากรส่วนอื่นในสังคม แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อที่ควรพิจารณาร่วมอยู่ด้วยกันคือ โจทย์และคำตอบในทางนโยบายที่แท้จริงอธิบายความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ซับซ้อนซ้อนเงื่อนไขที่แฝงเร้นอยู่ได้ครบถ้วนหรือไม่ โดยเฉพาะวาทกรรมที่ว่าด้วย “เอกลักษณ์เฉพาะของศาสนาและวัฒนธรรม” รวมทั้งข้อถกเถียงของทุกฝ่ายในเรื่องความเป็นจริงเกี่ยวกับสถานการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องหาเหตุผลทั้งในแง่วิชาการและในแง่ของการปฏิบัติ

กรอบแนวคิดพลวัตทางสังคม สู่นโยบายความมั่นคงของชาติ

แม้ว่าการให้ความสนใจในเรื่องมิติพื้นฐานของปัญหาซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการอธิบายสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะเป็นเรื่องที่ต้องกระทำเป็นอย่างยิ่ง แต่ในขณะเดียวกันเราก็ไม่ควรละเลยส่วนที่เป็นกระบวนการทางสังคม ทั้งนี้เพราะการพิจารณาแบบองค์รวมย่อมสามารถนำไปเชื่อมโยงกับสภาพการณ์ทั่วไปด้านอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในสภาวะแวดล้อมของสังคมปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะ

พลวัตทางสังคมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งถูกกำหนดจากปัจจัยภายในพื้นที่ให้มีลักษณะพิเศษรวมทั้งยังมีองค์ประกอบที่เกิดจากลักษณะทั่วไปอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในระดับประเทศ รวมทั้งผลกระทบจากปัจจัยภายนอกอีกด้วย แบบแผนของปฏิสัมพันธ์ที่ซับซ้อนอันเกิดจากเหตุปัจจัยดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์พลวัตทางสังคมในลักษณะที่ครอบคลุม และแยกแยะให้เห็นแบบแผนของการเปลี่ยนแปลงในแต่ละด้านทั้งในแง่ปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

นอกจากนี้กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์พลวัตทางสังคมและปัญหาความมั่นคงในพื้นที่แห่งนี้ควรจะมุ่งเน้นการพิจารณาชีวิตและสังคมซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและพฤติกรรมทางสังคมของกลุ่ม ความสัมพันธ์ดังกล่าวสามารถจำแนกได้เป็นสองประเภทคือ ประเภทแรกเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสภาพภูมิหลังทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของปัจเจกบุคคลกับทัศนคติในการมองปัญหาปรากฏการณ์ทางสังคม ในที่นี้คือทัศนคติทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของพื้นที่ ส่วนความสัมพันธ์ประเภทที่สองคือ อิทธิพลของนโยบายรัฐที่จะส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลในด้านต่างๆ โดยเฉพาะประเด็นที่ควรให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งก็คือ ข้อต่อของปัญหาหรือสิ่งที่เราเรียกว่า **ปัญหาใจกลาง** ในที่นี้คือ ปัจจัยภูมิหลังของบุคคลซึ่งจะส่งผลต่อการมองปัญหาที่มากกระทบความรู้สึกทางด้านต่างๆ ทั้งในแง่ความหวาดระแวง ความไม่ไว้วางใจ และรวมถึงทัศนคติ

⁵ ดูรายละเอียดการเปรียบเทียบพัฒนาการนโยบายและแนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งชาติจังหวัดชายแดนภาคใต้ใน สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ.2542-2546), 2543, น. 17-19. ข้อสรุปภาพรวมของการมองปัญหา สาเหตุ และวิธีการแก้ปัญหา 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่น่าสนใจโปรดดูใน กองกรรมาธิการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, รายงานการพิจารณาของคณะกรรมการวิสามัญศึกษาปัญหา 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลาและสตูล, 2542, น. 3-10.

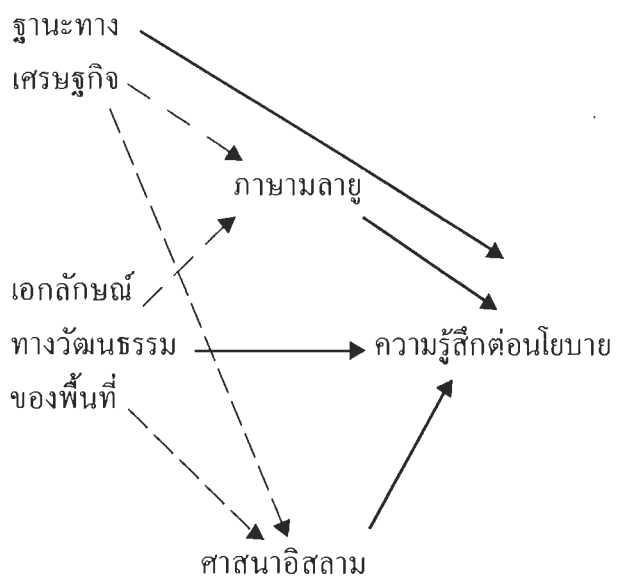
ที่มีต่อปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาทางสังคม และ ปัญหาทางการเมือง รวมทั้งปัญหาอื่นๆ

กล่าวได้ว่า ความเข้าใจในเรื่องภูมิหลังทางสังคมของบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการมองโลกหรือมีความรู้สึกต่อสถานการณ์และปัญหาในด้านต่างๆ จะเป็นกุญแจสำคัญที่ช่วยไขปัญหาอื่นๆ ให้กระจ่างชัดขึ้นกว่าเดิม แต่การพิจารณาในประเด็นนี้ควรย้อนกลับไปยังข้อสมมุติฐานเบื้องต้นซึ่งอธิบายว่าลักษณะพิเศษทางสังคมและวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความรู้สึกนึกคิดและความเชื่อในชีวิตประจำวันของประชาชนในท้องถิ่น ปัจจัยสองประการนั้นก็คือ การที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามเป็นหลัก และการที่ประชาชนส่วนใหญ่อยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งเกิดจากความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ เช่น ใช้ภาษาพูดมลายูท้องถิ่น หรือเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมมลายูในท้องถิ่น ประเด็นที่น่าสนใจจึงอยู่ที่ว่าเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นและศาสนาจะมีอิทธิพลคาบเกี่ยวทับซ้อนกันในบางกรณี แต่ก็น่าจะมีอีกหลายกรณีที่อิทธิพลของปัจจัยทั้งสองอาจจะแยกออกจากกันได้

การพิจารณาว่า อิทธิพลของปัจจัยภูมิหลังทางด้านศาสนาสามารถจะแยกออกจากภูมิหลังในเรื่องเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ได้ หมายความว่า ในโลกแห่งความเป็นจริงนั้นปัจจัยทางศาสนาสามารถจะมีอิทธิพลโดยตรงต่อการแสดงทัศนคติในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในทำนองเดียวกันวัฒนธรรมและการใช้ภาษาท้องถิ่นมลายูก็มีอิทธิพลโดยตรงต่อทัศนคติและความรู้สึกต่อสถานการณ์ด้วยเช่นกัน เมื่อเอาตัวแปรทั้งสองมาวิเคราะห์พร้อมกัน ศาสนาและเอกลักษณ์วัฒนธรรมจึงอาจจะแยกออกจากกันได้ และเมื่อพิจารณาแยกแยะให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น อิทธิพลความเชื่อเกี่ยวกับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นจะปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน

มากกว่า นอกจากนี้ปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับพลวัตทางสังคมก็น่าจะมีอิทธิพลอยู่ด้วยเช่นการเปลี่ยนแปลงฐานะทางเศรษฐกิจ และระดับการศึกษา เป็นต้น

ดังนั้น การตั้งคำถามในการวิเคราะห์ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงสามารถแยกย่อยได้เป็น 3 ประการคือ ประการแรก ระหว่างอิทธิพลของภาษาวัฒนธรรมและศาสนาที่มีต่อความรู้สึกหวาดระแวงไม่ไว้วางใจหรือทัศนคติทางการเมืองของคนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น อะไรเป็นตัวหลัก ประการที่สองมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอยู่ด้วยหรือไม่ ตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมและภาษามีอิทธิพลต่อทัศนคติโดยตัวของมันเอง หรือต้องประกอบกับตัวแปรทางศาสนาและประการสุดท้าย มีตัวแปรภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นผลมาจากพลวัตหรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเข้ามามีอิทธิพลอยู่ด้วยหรือไม่ ตัวอย่างเช่น ระดับการศึกษาที่สูงต่ำต่างกัน หรือการมีระดับรายได้หรือมีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันมีผลต่อทัศนคติที่ต่างกันด้วยหรือไม่ ทั้งนี้การทดสอบภูมิหลังด้านระดับรายได้และระดับการศึกษาสามารถใช้ตัวแปรในการวิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

ตัวแบบข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ถ้าหากอิทธิพลของภาษาและศาสนาเป็นส่วนหนึ่งที่แทรกอยู่ระหว่างกระบวนการตามตัวแบบนี้ย่อมแสดงว่าอาจมีพลังทางสังคมอื่นอันเกิดจากพลวัตทางสังคมในปัจจุบัน ซึ่งน่าจะมีความสำคัญมากกว่า เช่น เอกลักษณะทางวัฒนธรรมของพื้นที่และปัจจัยภูมิหลังทางสังคม เศรษฐกิจที่ผลักดันให้เกิดปัญหาความมั่นคงและความรู้สึกหวาดระแวงนอกจากนี้ตัวแปรที่น่าพิจารณาอย่างยิ่งก็คือการนับถือศาสนา ซึ่งแม้จะเป็นเรื่องที่มีความอ่อนไหวต่อประเด็นความมั่นคงและปัญหาอื่นๆ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ศาสนาในตัวของมันเอง ไม่น่าจะมีอิทธิพลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทางการเมืองและความรู้สึกหวาดระแวงของประชาชนในท้องถิ่นที่มีต่อรัฐแต่ น่าจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากปัจจัยอื่น เช่น การใช้ภาษาและเอกลักษณะทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

บทสรุป

กล่าวได้ว่ากรอบความคิดและความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของคนส่วนใหญ่รวมทั้งของรัฐบาลเกิดจากความรู้สึกอ่อนไหวต่อเอกลักษณะทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมของพื้นที่นี้เป็นสำคัญ และด้วยความเชื่อในเรื่องอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic identity) จึงทำให้มีการกำหนดลักษณะพิเศษของกลุ่มชนส่วนใหญ่ในพื้นที่นี้ว่ามีจุดร่วมทางเชื้อชาติ ภาษา และศาสนา ซึ่งแตกต่างจากประชากรส่วนอื่นในสังคม ผลที่ติดตามมาจึงมีการนำไปเกี่ยวโยงเข้ากับปัญหาต่างๆในพื้นที่อนุภูมิภาค

แห่งนี้โดยปริยาย

อย่างไรก็ตาม ความน่าสนใจของการวิเคราะห์ปัญหาในพื้นที่อนุภูมิภาคนี้อยู่ที่การได้ข้อสรุปว่า แท้จริงแล้ว ลักษณะเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์มิได้เป็นปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดปัญหาการเมืองและความมั่นคง แต่แนวโน้มของปัญหาอยู่ที่การแสดงออก ในรูปแบบลัทธิชาตินิยมของกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic nationalism) อันเป็นการรวมกลุ่มกันต่อต้านรัฐด้วยวิธีรุนแรง เพื่อยืนยันเอกลักษณะของตนเท่านั้น ทั้งนี้กล่าวได้ว่าวิธีการดำเนินนโยบายที่ผิดพลาดของรัฐในอดีตน่าจะเป็นตัวการสำคัญที่นำไปสู่ความรุนแรงของปัญหาดังกล่าว

การอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมและการเมืองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ท่ามกลางพลวัตของสังคมปัจจุบันนับเป็นความพยายามอีกทางหนึ่งที่ต้องการแสดงให้เห็นว่าภาพรวมของเรื่องราวเหตุการณ์ในพื้นที่ซึ่งเคยได้ชื่อว่ามีปัญหาภายในอย่างยืดเยื้อยาวนานนั้น แท้จริงแล้วกลับมีเบื้องหลังที่เป็นความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่าง องค์ประกอบของพลังทางสังคมชนิดต่างๆ ที่ถูกถักทอเข้าหากันจนกลายเป็นปมเงื่อนที่แก้ไขได้ยากภายในเวลาอันสั้น แต่ความสัมพันธ์อันซับซ้อนดังกล่าวย่อมมีกฎเกณฑ์ที่สามารถแยกแยะและทำความเข้าใจได้ในบางระดับแม้จะไม่ใช่ทั้งหมดก็ตาม ทั้งนี้ความเข้าใจกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ดังกล่าวย่อมจะนำไปสู่การอธิบายปัญหาและข้อเสนอแนะการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างเหมาะสมและมีเหตุผลยิ่งขึ้นในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กองกรรมาธิการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. 2542. รายงานการพิจารณาของคณะกรรมการ
วิสามัญศึกษาปัญหา 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลาและสตูล.
(สำเนา)
- ศูนย์วิจัยมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. 2542. รายงานการ
สำรวจประจำปีโครงการศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมจิตวิทยา
เศรษฐกิจและความมั่นคงของจังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี: ศูนย์วิจัยมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.
สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ. 2543. นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้
(พ.ศ. 2542-2546). (สำเนา)
- Chavivun Prachuabmoh. 1989. The role of women in maintaining ethnic identity and
boundaries: A case of Thai Muslims (the Malay-speaking group) in southern Thailand.
In Forbes, A.D. (Ed.), **The Muslims of Thailand** (pp.270-312). Gaya: Center for
South East Asian Studies, II.
- Uthai Dulyakasem. 1981. **Education and ethnic nationalism: A study of the Muslim-
Malays in Southern Siam**. Unpublished doctoral dissertation, Stanford University.
- Uthai Dulyakasem. 1984. Muslim-Malay separatism in southern Thailand: Factors underlying
the political revolt. In Lim Joo-Jock and Vani, S. (Ed.), **Armed Separatism in Southeast
Asia** (pp.217-233). Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Robert B. Albritton, et al. 1997. Electoral participation by southern Thai Buddhists and
Muslims. **South East Asia Research**, 4(2), 127-156.

